

**BAZAR İQTİSADİYYATI ŞƏRAİTİNDƏ KİTABXANAÇILIQ
FƏALİYYƏTİNDƏ İQTİSADİ AMİLLƏRİN
FORMALAŞMASI**

İctimai-siyasi hadisələrin sürətlə inkişaf etdiyi hazırki şəraitdə cəmiyyətin bütün sahələrində iqtisadi amillərin təsiri güclənir. Buna da əsas səbəb müstəqil Azərbaycan Respublikasının bazar iqtisadiyyatına keçməsidir. Bazar iqtisadiyyatı isə cəmiyyətdə iqtisadi proseslərin idarə edilməsinin azad və demokratik üsulu olub bütün istehsal və qeyri-istehsal sahələrini əhatə edir.

Bazar iqtisadiyyatı şəraitində cəmiyyətin bütün üzvləri iqtisadiyyatın bərabərhüquqlu subyektlərinə çevrilirlər. Bu baxımdan kitabxanalar da cəmiyyətdə baş verən iqtisadi proseslərdən kənar qalmayıb həmin proseslərlə bilavasitə əlaqəli şəkildə inkişaf edir.

Məlum olduğu kimi kitabxanaçılıq fəaliyyəti heç vaxt cəmiyyətdə baş verən mühüm iqtisadi proseslərdən kənar qalmamış, cəmiyyətin iqtisadi siyasətində baş verən kəmiyyət və keyfiyyət dəyişiklikləri kitabxana işinin təşkilində, onun məzmununa, hər bir kitabxana prosesinə ayrılıqda əhəmiyyətli təsir göstərmişdir.

Dünya təcrübəsi göstərir ki, xarici ölkə kitabxanalarına ayrılan maliyyə vəsaitləri həmişə yüksək olmaqla, kitabxanaların sosial funksiyalarına uyğunlaşdırılır. Bu da cəmiyyətdə kitabxana işinin səmərəliliyini, o cümlədən, iqtisadi səmərəliliyini optimal dərəcəyə çatdırılmasına stimül yaradır.

Müasir dövrdə cəmiyyətdə bazar iqtisadiyyatı münasibətlərinin formalaşması kitabxanaçılıq fəaliyyətində və xüsusən onun idarə edilməsində iqtisadi amillərin güclənməsinə səbəb olmuşdur.

Elmi-texniki tərəqqinin sürətlənməsi, kitabxanaların təsərrüfatçılıq və kommersiya fəaliyyətinin güclənməsi, kitabxanaçılıq fəaliyyətinin komponentləri sırasında iqtisadi fəaliyyətin formalaşması, kitabxana işinin idarə olunmasında sosial-iqtisadi amillərin güclənməsi, kitabxana işində işgüzarlıq ünsürlərinin meydana gəlməsi, kitabxana işinin cəmiyyətdə yalnız mədəni, mənəvi fəaliyyət sahəsi kimi deyil, eyni zamanda iqtisadi fəaliyyət sahəsi kimi öyrənilib qiymətləndirilməsi meyllərini gücləndirmişdir.

Hal-hazırda kitabxanaların öhdəsində olan əsas və dövriyyə fondları, əmək və maddi ehtiyatlar, maliyyə vəsaiti, texniki vəsaitlər, bina avadanlığı, onların biznes fəaliyyəti, xüsusən marketinq fəaliyyəti, eləcə də beynəlxalq təşkilatlarla kitab mübadiləsi sahəsində kommersiya əməliyyatları kitabxana işində iqtisadi amillərin çox güclü olduğunu sübut edən faktlardır.

Məlum olduğu kimi hal-hazırda inkişaf etmiş ölkələrin iqtisadi strukturunda, başqa sözlə desək biznes strukturunda informasiya infrastrukturunu formalaşmış və iqtisadiyyatın ən yönümlü komponentinə çevrilmiş və informasiya infrastrukturunun öz seqmentləri inkişaf etmişdir ki, bunların içərisində sənəd informasiyası sistemi olduqca əhəmiyyətli yer tutur ki, bu da müasir dövrdə kitabxanaçılıq fəaliyyətinin məhəng daşını təşkil edir. Həmçinin qeyd edilməlidir ki, cəmiyyətdə baş verən kitabxana proseslərində mədəni, mənəvi, təhsil, tərbiyə ünsürləri ilə yanaşı iqtisadi ünsürlər də təzahür edir və bu ünsürlər kitabxanaların sosial ünsürlərinin həyata keçirilməsinə çox mühüm təsir göstərir.

Hazırda kitabxanalar öz fəaliyyətində istehsal və qeyri-istehsal fondları, əmək ehtiyatları, maddi və maliyyə ehtiyatları kimi təsərrüfat ünsürlərindən istifadə edərək cəmiyyətin iqtisadi həyatına cəlb edilir və onun inkişafına təsir göstərir.

Qeyd etmək lazımdır ki, kitabxana işində iqtisadi amillər iki istiqamətdə təzahür edir:

1. Mühüm kitabxana proseslərinin iqtisadi amilləri. Bu istiqaməti şərti olaraq kitabxana daxili iqtisadi amillər adlandırmaq olar. Buraya ayrı-ayrı kitabxana prosesləri və əməliyyatlarının iqtisadi baxımdan qiymətləndirilməsi, kitabxanaların maddi, informasiya, əmək ehtiyatlarının səmərəli istifadəsinin iqtisadi təhlili, kitabxanalarda əmək məhsuldarlığının yüksəldilməsi, onların iqtisadi fəaliyyəti, başqa sözlə desək marketing fəaliyyəti və s. kitabxana daxili iqtisadi təhlil və qiymətləndirmə metodlarının tətbiqi daxildir.

2. Kitabxana işinin cəmiyyətdə iqtisadi səmərəliliyi. Başqa sözlə desək cəmiyyətin iqtisadi potensialının inkişafında, elmi-texniki tərəqqidə kitabxanaların rolu vardır.

İkinci istiqamətlə əlaqədar qeyd etmək lazımdır ki, bu amilin yəni kitabxanaların cəmiyyətin iqtisadi potensialına təsirini konkret müəyyən edib hər hansı bir rəqəm, formula və ya hesablama aparmaq mümkün deyil. Lakin o da məlum faktdır ki, cəmiyyətdə əhaliyə kitabxana xidmətinin çox mühüm bir tərkib hissəsini sənaye və aqrar istehsalat kompleksinə kitabxana xidməti təşkil edir ki, bu da öz sonlu nəticəsini istehsalatının nəticələrində görür. Bundan əlavə etmə, kadr hazırlığına kitabxana xidmətinin də nəticələri cəmiyyətin iqtisadi potensialına öz təsirini göstərir.

Məlumdur ki, kitabxanalar oxucuların mənəviyyatına, onların intellektual səviyyəsinə təsir göstərməklə onların fəaliyyətinə yaradıcılıq ünsürlərinin inkişafına, amillərin, mütəxəssislərin və s. informasiya tələbatçılarının zehni və fiziki əmək potensialının zənginləşməsinə, bu potensialdan ictimai həyatda və istehsalatda daha səmərəli istifadə edilməsinə çox mühüm təsir göstərir. Bunlar inkar edilməz faktlardır. Lakin buna baxmayaraq kitabxana işinin cəmiyyətdə iqtisadi səmərəliliyini konkret əks etdirən meyarlar və ümümləşdirilmiş indeks hələ formalaşdırılmamışdır. Odur ki, kitabxana işinin iqtisadiyyatı dedikdə müasir dövrdə kitabxana daxili iqtisadiyyat, kitabxananın fəaliyyətində meydana çıxan iqtisadi amillər, konkret bir kitabxana və ya kitabxana sisteminin fəaliyyətinin iqtisadi səmərəliliyi, ayrı-ayrı kitabxana texnoloji prosesləri və əməliyyatlarının iqtisadi baxımdan hesablanması və qiymətləndirilməsi, kitabxanalarda əmək məhsuldarlığının təhlili, kitabxanaların maliyyələşdirilməsi, onların marketing fəaliyyəti, kitabxanaçı əməyinin stimullaşdırılması və s.

nəzərdə tutulmalıdır. Nəticə olaraq qeyd edilməlidir ki, cəmiyyətin iqtisadi quruluşunun obyektiv qanunauyğunluqlarını öyrənən iqtisadiyyat elminin konkret iqtisadiyyat problemlərinə həsr edilmiş tədqiqatları və tövsiyələri son zamanlar kitabxanaşünaslıqda da tətbiq edilməkdədir. Bu hər şeydən əvvəl, kitabxana işinin keyfiyyətə yeni mərhələyə daxil olması, bu işin daha da mürəkkəbləşməsi, həmçinin kitabxana işinin keyfiyyət göstəriciləri təhlil edilərkən iqtisadi göstəricilərin keyfiyyət göstəricilərinin əsas amili kimi qiymətləndirilməsi ilə əlaqədardır.

Ədəbiyyat

1. Xələfov A.A. *Kitabxanaşünaslığa giriş: Dərslük-B.:BDU-nəşriyyatı, 2001.-450s.*
2. Abbasov H. *Bazar münasibətlərində iqtisadi təhlil.-B, 1993.-245s.*
3. Kazımov R. *Kitabxana işinin iqtisadiyyatı.-B., 2004.-87s.*
4. Kazımov R. *Kitabxana işinin iqtisadiyyatı səmərəliliyi// Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya.-Elmi-nəzəri, metodiki, təcrübijurnal–B., 1999, - № s. 49-57*

Самира Рустамова

Формирование экономических факторов библиотечной деятельности в условиях рыночной экономики

РЕЗЮМЕ

В научной статье освящены роль и задачи библиотек в условиях рыночной экономики. Рассмотрены так же вопросы формирования и развития экономических факторов в библиотеках.

Samira Rustamova

Formation of Business Factors of Library Activity in the conditions of Market Economy.

SUMMARY

In the scientific article the role and problem of libraries in the conditions of market economy are consecrated. Are considered also questions of formation and development of business factors in libraries.